

Reportatge Text: **Sandra Comas i Cinta Arasa**

EL SECRET DELS VERSOS

Retrat de Montserrat Abelló

Una feina vinculada al mar com la de Mateu Abelló, enginyer naval, potser feia albirar que la vida

dels seus fills no seria sedentària. Les circumstàncies polítiques i històriques del país també hi van contribuir. Per això, a la ciutat de Tarragona, on Montserrat Abelló va néixer el 1918, hi va viure poc. Cadis, Cartagena i Londres seran els destins de la família Abelló durant la infància de la Montserrat. El pòsit d'aquests viatges encara es reflecteix a la seva mirada cada cop que en parla, la descoberta d'altres cultures i, a Londres, a més, l'aprenentatge de la llengua anglesa, que després seria de vital importància tant en la seva vida professional com en la seva carrera literària. I és que, si Montserrat Abelló ha de parlar de la seva vida, la primera paraula que se li acut és "tràfecs, molts tràfecs". També ara, als noranta anys, aquesta dona de cos menut, cabells rossencs i mirada vívida està atrafegada a l'estudi de casa seva amb molts projectes entre mans. La poesia l'ha dut en poc temps a Leipzig, en el marc dels actes de la Fira de Frankfurt, i a Nova York, on va fer una xerrada amb la poeta Adrienne Rich, a qui ella ha traduït al català. Arran d'aquest acte,

va reprendre el contacte amb la poeta nord-americana, després d'uns anys. Abans s'escriuien per carta, però la lentitud del correu convencional va contribuir a fer que no es mantingués la relació. El correu electrònic, quan no falla, facilita les coses.

Al seu estudi, sota l'atenta mirada d'una Virginia Woolf retratada al carbó per Roser Bru, i rodejades de llibres, revistes i quadres, ens ofereix una copa mentre ens explica que ja des de petita sentia passió per les paraules. Potser per això, la seva poesia es basa en la força i el ritme de la paraula. De fet, la descoberta d'una poesia no lligada a la rima i a la mètrica tradicional va fer que trobés la seva pròpia veu. I la seva veu compleix dues condicions: la de dona i la de catalana. Abans havia provat d'escriure relats en castellà i versos seguint el cànon tradicional, i havia intentat de no deixar entreveure que qui escribia era una dona, perquè la seva poesia no fos llegida en clau *femenina*. Aquesta descoberta d'una veu pròpia es va produir arran del naixement, el 1951, del seu fill petit, que pateix síndrome de Down. Montserrat Abelló es va posar a escriure aleshores tal com ella vivia i sentia.

"Durant anys eres en mi / condormit al fons del pensament / fins al dia en què vaig saber / que aquell infant / que duia als braços

i era meu / era també, com tu. / I tornava a veure / amb nitidesa el mirar / estàtic dels teus ulls".

Els primers versos que reconeix com a seus els va escriure durant l'última dècada que va passar a l'exili, a Xile. No va ser fins dotze anys després que els va veure publicats, tot i que assegurava que no li importava.

"Si em calia escollir. / Em quedaria amb la ploma / a la mà. Mai més sola, / cada nit".

Vida diària apareixeria l'any 1963 a l'editorial de Joaquim Horta, a Barcelona. El retorn de la família a Catalunya s'havia produït l'any 1960. Si bé durant els primers anys d'exili van comptar amb el suport de la família i de l'extensa comunitat catalana a Xile, el gradual retorn d'alguns amics i familiars els va fer sentir més l'enyorança del país.

"I ara, asseguda / al llindar de casa meva, sóc amb vosaltres".

El retorn a Barcelona va ser un cúmul de contrastos. D'una banda, el retrobament amb uns paisatges que eren seus, però de l'altra, no poder-s'hi sentir com s'hi sentia abans de la guerra. Ens diu que a fora del país no havia trobat a faltar parlar català, perquè a Xile la comunitat catalana era extensa i prou ben considerada. De fet, recorda amb orgull que la minyona presumia d'haver après català a casa seva. A la noia li semblava que així era més impor-

La poeta i traductora Montserrat Abelló al seu estudi

tant. Per això, en tornar a Catalunya, després de vint-i-un anys d'exili, encara es va sentir més dolguda i ofesa per la situació de persecució en què es trobava la llengua. Avui manté ferma la seva consciència de país. Afirmar que els catalans tenim una identitat diferent, sobretot perquè tenim una llengua diferent. Serà recordada durant temps la seva reacció davant d'un auditori ple de gent a l'assaig del lliurament dels Premis Nacionals de Cultura. Quan l'organització va preguntar al públic si algú no entenia el català, i es va optar per la llengua castellana després que ho demanés un dels assistents, ella va ser l'única que va replicar que no entenia el castellà. L'assaig va continuar en llengua catalana.

Parlar de la sensació que va tenir en arribar a la Catalunya sota el règim de Franco, contrasta

amb els records que ella té del país abans de la guerra: el pis familiar del carrer València, la biblioteca extensa dels seus pares i un piano que ella i la seva germana van voler aprendre a tocar. L'any 1935, quan molt poques dones tenien accés a la universitat, Montserrat Abelló es matricula a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona, on té de professors intel·lectuals de la talla de Pere Bosch i Gimpera i Carles Riba, a qui també havia tractat personalment a través dels seus pares. Avui, ens reconeix que l'únic retret que li podria fer a Carles Riba seria el de no parlar mai de la poesia de la seva dona, Clementina Arderiu, a qui ella considera una gran poeta. Una vegada més, s'alça en defensa de la veu de les dones. En parlar d'altres escriptores, de seguida esmenta Maria-Mercè Marçal i

XAVIER CARRION

l'evoca asseguda en una de les cadires de l'estudi on som. Recorda els projectes, les idees i els àpats que havien compartit. També cita Maria Àngels Anglada, de qui va ser amiga, Quima Jaume, Felícia Fuster i poetes tan joves com Laia Noguera i Àngels Gregori. Coneix d'una manera especial la poesia d'Adrienne Rich, Sylvia Plath i Anne Sexton, i ha estat ella qui ens les ha donades a conèixer en català a través de les seves traduccions. Amb un exemplar a la mà de *Cares a la finestra*, l'antologia de vint poetes anglosaxones que va publicar l'any 1993, rememora el viatge a Anglaterra en què va descobrir la poesia de Sylvia Plath.

La seva relació amb la literatura i la llengua anglesa ve de lluny. De fet, va aprendre a llegir en anglès, perquè quan tenia cinc o sis anys la seva família vivia a Lon-

dres, on havien traslladat el seu pare per feina. L'anglès l'ha acompanyat al llarg de la seva vida laboral i literària. Quan va esclatar la guerra del 1936, Montserrat Abelló va deixar de ser alumna a la universitat per ser professora d'anglès a l'Institut Salmerón, ja que calia substituir els professors que havien estat mobilitzats pel conflicte. Esmenta, amb un somriure, que ella i la seva germana van quedar primera i segona a les oposicions. L'anglès també li va servir per fer d'interpret dels brigadistes internacionals, que s'allotjaven a l'Hotel Majestic, prop de casa seva. Entrar en contacte amb els brigadistes l'ajudaria després en el seu exili a Londres. Michael Hunt és un dels noms de brigadistes que se li han quedat gravats a la memòria.

Quan la guerra surt a la con-versa, de seguida adverteix que

Els últims anys ha rebut els premis més valuosos

no en vol parlar com en parla Rodered. Costa treure-li imatges de la Barcelona sota les bombes, de la gana, de les corrues de refugiats... Per a Abelló la guerra va ser un època de molta feina, tràfecs, com en diu ella, però també de molta energia, perquè en el seu entorn el conflicte es veia guanyat. Potser la feina és un recurs intel·ligentíssim per combatre l'angoixa i la por. I és que de la por explícita en parla poc, només algun comentari escadusser sobre problemes estomacals durant la guerra. Segurament la por cal buscar-la en els seus versos i més referida a la por humana en general.

“He vist la mort / per dintre. Duia / un infant als braços. / No tenia peus, no caminava”.

El 20 de gener del 1939 les tropes feixistes assetgen Barcelona i l'avis d'un amic del seu pare recomanant-li marxar del país davant l'amenaça de ser afusellat per haver treballat per a la República l'obliga a prendre una decisió ràpida. Montserrat Abelló veu l'oportunitat d'anar-se'n. Fa dies que, tement un futur incert sota el govern franquista, pensava a marxar del país. Com ella recorda, trenta minuts van ser suficients per fer les maletes i pujar a un cotxe, i d'aquesta manera tan ràpida es va trencar una família.

“Marxaré per / un llarg camí; / ja no hi retrobaré la veu, / l'amic. / Aturada en el / camí, desconixeré / la meua ombra allargada / al portal dels adéus. / La mà estirada plena / de records d'ahir. / I, amb l'esguard fit / a l'horitzó, esperaré / el meu propi retorn”.

Amb vint-i-un anys, va viure l'exili a França i a Londres com una aventura. Parla de passada dels aspectes més foscos d'aquesta etapa. Només esmenta la falta de diners i, sobretot, la preocupació pel fet que el seu pare —a qui veia com una persona gran, tot i que no arribava als seixanta anys— s'hagués de trobar en aquella situació i per la família, que s'havia quedat a Barcelona.

Amb l'amenaça de la Segona Guerra Mundial es va fer necessari prendre noves decisions. Així, doncs, quan l'ambaixador de Xile a la Gran Bretanya, que van conèixer a casa de Pi i Suñer, va proposar al seu pare d'anar a recuperar un dic enfonsat a Xile, van aprofitar l'oportunitat. A bord de l'*Oropesa* van arribar al port de Valparaíso.

“Estimo els teus ulls, / les teves mans, la teua boca, / els teus cabells, els teus / llavis molsuts i càlids”.

Joan Bofill havia nascut a Pals. Era advocat i havia lluitat al front al costat de la República. Després d'haver passat pel camp de concentració d'Argelers va exiliar-se a Xile. No era difícil que dos catalans s'hi coneguessin als anys quaranta, i Joan Bofill i Montserrat Abelló es van casar l'any 1943. Els seus fills, Mireia, Miquel i Fernando, van néixer entre el 1944 i el 1951.

“Visc i torno / a reviure / cada poema / cada paraula. / Estimo tant / la vida / que la faig meua / moltes vegades”.

Potser per estimar tant la vida, la seva obra en pot transmetre tanta. És només des del coneixement profund que es poden transmetre les experiències de la manera que ho fa Montserrat Abelló. Si bé els primers poemes, recollits a *Vida diària* (1963) sorgeixen a partir de la voluntat d'explicar una realitat més concreta i de trencar un silenci propi, a *Paraules no dites* (1981) despenen alguns trets d'abstracció que s'accentuaran en els següents poemaris (*El blat del temps*, *Foc a les mans* i els que els segueixen). Al llarg de la seva obra, però, perduren les imatges de la pedra, la sang, les mans, l'aigua, el cos, l'aire, el vent i sempre la paraula. Quan parla d'aquests símbols, i també quan recita, en gaudeix, sembla que toqui cadascuna de les paraules que pronuncia. Potser per això parla del tacte de les paraules, de la seva sensualitat.

“Les paraules / se m'entortolliuen a les mans. Em costa / de desprendre-me'n. / Se m'amoro-seixen / entre els dits, i / es tornen dolces”.

Ha rebut aquests últims anys un grapat de premis i reconeixements, com el premi Cavall Verd - Rafel Jaume (2007), per la traducció de *Sóc vertical: obra poètica 1960-1963*, de Sylvia Plath; el premi Jaume Fuster dels escriptors catalans (2008), per la seva trajectòria com a poeta i traductora, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2008) i Premi Nacional de Cultura (2008), per la seva trajectòria professional i artística. De tots aquests reconeixements en parla de forma planera i franca, com si fossin un més dels tràfecs que l'han acompanyat al llarg de la seva vida.

Li espurnegen els ulls quan esmenta el nou poemari en què ha estat treballant darrerament. Diu que és un llibre de pensaments, d'estat d'ànim, però d'estat d'ànim positiu. Sense pensar-s'hi, se li escapen uns versos encara inèdits i ens sembla entendre que aquests versos contenen un secret.*